

DOI 10.32782/2786-8559/2024-4-3
УДК 336.1:[346.27:347.73]

Бодаковський Володимир Юрійович

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2862-5611>

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

В статті здійснено дослідження теоретико-прикладних засад функціонування фінансової системи, адже в складних умовах українське суспільство потребує ефективних та дієвих рішень в системі управління як на мікро- так і на макрорівнях. В процесі формування наукових результатів використано основні методи наукового пізнання, а саме емпіричні, теоретичні, синтез, абстрагування, узагальнення, когнітивно-ономасіологічний аналіз. Проведено оцінку наукових праць вчених, які працюють в сфері публічного права та фінансової науки, що дозволило виявити ряд закономірностей в формуванні фінансових концепцій. А саме: в основу категорії «фінансова система» імплементовано розуміння «системи» та «фінансів», які на базовому рівні науково не уніфіковані. Відсутній консенсус в основних інструментах формування їх наукової лінгвістичної матриці, що, як наслідок, спричиняє дискусійність отриманих науковцями результатів. Виявлено відсутність колегіальності в методологічному забезпеченні досліджень фінансової системи. Вітчизняні та закордонні вчені користуються відмінними поглядами та інструментами, а це спричинило полярність розуміння зазначеної системи. Встановлено два основних підходи до формування категорії «фінансова система»: 1) з позиції управління, а саме державного як домінуючого; 2) з позиції ринку, який притаманний закордонним науковцям, що переважно поєднується з інституційними парадигмами. На основі компонент формування категорій фінансової науки сформовано систему фінансово-правового розуміння фінансової системи та науково-правового сприйняття її структури. Актуалізовано макрофінансовий аналіз як науку, що виникла з макроекономічного аналізу та вивчає ефективність фінансової діяльності на макрорівні. Запропоновано основні напрями та сфери вивчення макрофінансових індикаторів для поглиблення знань в сфері макрофінансового управління, а саме динамічність якісних та кількісних ознак діяльності фізичних, юридичних осіб і держави. Проведено огляд та аналіз основних макрофінансових показників в Україні. На основі проведеного теоретико-методологічного аналізу актуалізовано потребу в консенсусі теоретиків і практиків, які досліджують фінансову систему, що дозволить досягнути кумулятивного управлінського ефекту в довготерміновій перспективі.

Ключові слова: фінанси, розподіл, фінансова система, фінансові ресурси, фінансове право, макрофінансовий аналіз, макрофінансові індикатори.

Volodymyr Bodakovskyy

Ivan Franko National University of Lviv

THEORETICAL AND APPLIED PRINCIPLES OF THE FUNCTIONING OF THE FINANCIAL SYSTEM OF UKRAINE

The article examines the theoretical and practical foundations of the functioning of the financial system, because in difficult conditions of uncertainty, Ukrainian society needs effective and efficient solutions in the management system at both the micro and macro levels. In the process of forming scientific results, the main methods of scientific knowledge were used, namely empirical, theoretical, synthesis, abstraction, generalization, cognitive and onomasiological analysis. An analysis of the scientific works of scientists working in the field of public law and financial science was carried out, which made it possible to identify a number of regularities in the formation of financial concepts. Namely: the basis of the "financial system" category is based on the understanding of "system" and "finances", which are not scientifically unified at the basic level. There is no consensus in the main tools for forming their scientific linguistic matrix, which, as a result, causes the results obtained by scientists to be debatable. The lack of collegiality in the methodological support of financial system research was revealed. Domestic and foreign scientists use different views and tools, and this caused the polarity of the understanding of the mentioned system. Two main approaches to the formation of the "financial system" category have been established: 1) from the position of management,

namely the state as dominant; 2) from the position of the market, which is characteristic of foreign scientists, which is mostly combined with institutional paradigms. A system of financial and legal understanding of the financial system and scientific and legal perception of its structure was formed on the basis of the components of the formation of categories of financial science. Macrofinancial analysis has been updated as a science that emerged from macroeconomic analysis and studies the effectiveness of financial activity at the macro level. The main directions and areas of studying macro-financial indicators are proposed for deepening knowledge in the field of macro-financial management, namely the dynamics of qualitative and quantitative signs of the activity of individuals, legal entities and the state. A review and analysis of the main macro-financial indicators in Ukraine was carried out. On the basis of the conducted theoretical and methodological analysis, the achievement of consensus by theoreticians and practitioners who study the financial system, which will allow achieving cumulative management effects in the long-term perspective, is updated.

Keywords: finance, distribution, financial system, financial resources, financial law, macro-financial analysis, macro-financial indicators.

Вступ. Україна перебуває в умовах історичної трансформації, пов'язаних з формуванням суверенної держави та економічної системи. Кінець ХХ століття став визначальним для цивілізаційного вибору українського суспільства. Розвиток демократії спричинив вимогу до трансформації фінансово-економічної моделі країни, а ринкова економіка своєчасно стала альтернативою для командно-планової, що є зрозумілим наслідком ліквідації авторитаризму, формування середовища, яке акцентує увагу на правах людини, приватній власності, соціальній спрямованості державних інститутів та верховенстві права. Створення фінансово-правових компонентів інституту громадянства, динамічне реформування державного та приватного секторів вимагають переосмислення фінансових відносин між суб'єктами України як держави, що актуалізує теоретико-прикладне дослідження фінансової системи України. Адже формування справедливих і ефективних фінансово-економічних відносин є запорукою сталого розвитку та посилення ваги української держави на глобальному рівні.

Цифровізація суспільних відносин, пандемія COVID-19 та воєнний стан сформували передумови для переосмислення теоретико-прикладної парадигми функціонування фінансової системи. Це дозволить виокремити й об'єднати дієві інструменти та механізми впливу, а саме в сферах оподаткування, ціноутворення, грошово-розрахункових відносин, інвестиційного інтересу, комерційного розрахунку, страхування тощо. З урахуванням парадигм фінансової науки, експліцитних та імпліцитних фінансових законів, теоретико-прикладної фінансової доктрини, державна система управління життєдіяльністю суспільства матиме можливість формувати ефективну фінансово-економічну політику сталого розвитку України.

Матеріали та методи. Метою статті є поглиблення теоретико-практичних засад та формування описативного розуміння фінансової системи, що дозволить сформувати фінансово-правовий механізм управління фінансовими відносинами в суспільстві, спричинить удосконалення держав-

ності, створить передумови до посилення фінансових доміант у громадян України. В процесі проведення наукового дослідження використано основні загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, а саме емпіричні, теоретичні, синтез, абстрагування, узагальнення, когнітивно-онтологічний аналіз. Значний вклад у розвиток основ фінансової науки, особливо в частині теоретико-прикладного розуміння фінансової системи, її трансформації в умовах невизначеності, зміни фінансових парадигм, поглиблення правового бачення суспільства та цивілізаційних загроз, зробили вітчизняні науковці В. Андрущенко, І. Бураковський, З. Варналій, Ю. Воробйов, Л. Воронова, О. Василик, Т. Ганзицька, А. Глущенко, О. Глуценко, А. Даниленко, С. Запольский, О. Кириленко, В. Кравченко, М. Крупка, Т. Латковська, О. Лисак, А. Мейш, А. Нестеренко, Л. Сиволап, А. Соколовська, В. Суторміна, В. Федосов, В. Чернишов, С. Юрій та багато інших. Вони поглибили ідейно-теоретичні основи фінансової науки, започаткованої в українському суспільстві в період становлення державності М. Алексеєнком, М. Бунге, С. Іловайським, І. Кулішером, І. Озеровим, І. Янжулом та багатьма іншими. Актуальними є наукові дослідження зарубіжних науковців, таких як: С. Гурусамі, Дж. Сінкі, А. Холл та Р. Фейджин. Незважаючи на глибинні наукові дослідження, зміни та трансформація фінансових відносин у міжнародному середовищі вимагають переосмислення наукового доробку та за допомогою наукових інструментів, досягнення результатів, які відповідатимуть вимогам сучасності.

Результати. Для фінансової науки фінансово-економічна категорія «фінансова система» має методологічне значення, тому що дозволяє визначити суспільно-економічні відносини, які є об'єктом впливу та фінансово-правового управління в окреслених межах суспільства. Доцільно наголосити, що в науковому середовищі немає колегіального рішення щодо формування дефініції «фінансова система». Варто підкреслити, що суперечливість, помилковість, наукова багатовекторність, фрагментарне розуміння, відсут-

ність системного та комплексного дослідження зазначеної системи не дозволяють користувачам макрофінансової інформації отримати прийнятні теоретико-правові результати. А динамічність та відсутність сталих науково-практичних ознак фінансової системи, ускладнює процес формування прийнятної парадигми фінансової науки.

Вважаємо вірним звернутися до лінгвістичної матриці категорії «фінансова система». Звертаємо увагу на домінуючі компоненти «система», яка отримала усталену наукову позицію в процесі розвитку галузей наук. В фінансовій науці зосередимо увагу на науковому доробку В. Шинкарука [31] та В. Буселя [6]: «це, за нашою інтерпретацією, сукупність визначених компонент, яким притаманні усталені та непорушні зв'язки та сформована між ними, на явному чи прихованому рівні, стала взаємодія. Домінуючими ознаками системи є діалектична цілісність взаємо суперечливих компонент, які в будь-який момент часу перебувають у двох теоретико-прикладних фазах: нерозривності та роз'єднаності. Філософія як наука засвідчує, що наявні елементи визначають основні характеристики та суть системи, змістовну матрицю, а сукупність зв'язків між компонентами визначають її структурні особливості та внутрішню форму». Згідно з економічним енциклопедичним словником С. Мочерного, Я. Ларіна та ін., «система» – це комплекс метасистем, підсистем, елементів, компонентів та їхніх властивостей, взаємодія між якими зумовлює появу якісно нової цілісності. З огляду на це під впливом якісних властивостей компонентів формується елемент, під впливом властивостей елементів формується підсистема, властивості ж останніх зумовлюють появу самої системи. Внаслідок взаємодії окремих підсистем формуються і розвиваються метасистеми [12, с. 311]. Дослідники не актуалізують деталізацію фінансової системи з позиції фінансових відносин, домінують лінгвістичної науково-правової матриці категорії виокремлюють систему та її експліцитні властивості. Вважаємо, що судження науковців потребують подальшого удосконалення в частині впровадження ознак категорії «фінанси», наскрізний характер якої прослідковується у всіх компонентах економіки. Вдалою, на нашу думку, є пропозиція проєкції дефініції «система» на фінансові парадигми, що дозволить в подальшому сформувати належні результати дослідниками фінансової науки.

Як зазначає М. Крупка, фінансова система в науковій літературі характеризується далеко неоднозначно. У західній фінансовій науці переважає звужене трактування фінансової системи, яку розглядають як мережу ринків та інститутів, що є посередниками між заощадниками та позичальниками [32, с. 18]. Трактуванню суті і складу фінансової системи сучасною українською

наукою притаманний водночас як звужений, так і розширений підходи. Попри це провідні позиції поступово завойовує розширене трактування фінансової системи, що ґрунтується на власному розумінні фінансів [32, с. 19]. Погоджуємося з вченим в частині ринкової спрямованості фінансової науки в європейській країнах, а українське наукове бачення фінансових процесів, на наш погляд, потребує комплементарних перетворень для формування узгодженого розуміння іманентності фінансової системи.

Фінанси як дефініція перебувають в процесі становлення, про що свідчать модусно-диктумні з'ясувальні відношення між науковцями-фінансистами, в тому числі зі сфери дослідження фінансових відносин із позиції публічного і приватного права. Представники наукових фінансових шкіл США визначають систему як «постійно взаємодіючі або взаємозалежні елементи групи, які формують єдине ціле; організаційно впорядкована сукупність доктрин, ідей чи поглядів, які зазвичай обґрунтовують механізм функціонування системного цілого» [1]. Відомі вчені А. Холл та Р. Фейджин сформулювали власне визначення системи як: «безліч предметів разом зі зв'язками між предметами і між їхніми ознаками». Умовивід науковців лаконічний та дає можливість дослідникам на базі їх судження розвивати власні концепції.

Погоджуємося з висновком дослідника фінансового права М. Бубирка, що головними ознаками, що притаманні кожній системі є: цілісність – ємерджентність; інтегративність; наявність певної взаємозалежності між її складовими елементами; упорядкованість розташування її складових частин, тобто, ієрархічність [5].

В українському науковому середовищі присутні декілька вдалих, на нашу думку, парадигм для розуміння категорії «фінансова система»: 1) є сукупністю стійких типів економічних відносин, які охоплюють усі форми державних та приватних фінансів, відомих високорозвиненим індустріальним суспільствам [7, с. 386]. У запропонованій парадигмі присутня актуалізація ролі держави як домінуючих фінансових відносин у суспільстві з метою формування результатів закладених у систему фінансово-правового регулювання соціуму; 2) це складна багаторівнева система відкритого типу, що є структурованою сукупністю організованих і взаємопов'язаних елементів, об'єднаних загальним функціонуванням та єдиною метою [24, с. 75]. Зазначена парадигма дозволяє ідентифікувати фінансову систему через властиві їй компоненти, а саме імплементоване фінансове середовище, сфери, ланки, інститути, інституції, суб'єктів економічної системи та держави, що поєднані аберацією фінансів як явища у суспільстві, реалізують та впорядковують фінансові відносини; 3) визначається як сукуп-

ність регульованих фінансово-правовими нормами окремих елементів фінансових відносин та фінансових інститутів, за допомогою яких держава створює, розподіляє та використовує централізовані та децентралізовані грошові фонди [14, с. 371]. Фондова державна парадигма є поширеною серед представників фінансової науки, що пов'язано з акцентом правового середовища на пріоритеті державного управління в системі фінансових відносин.

Аналіз категорії «фінансова система», який нами був здійснений в попередніх наукових дослідженнях, містить оглядовий синтез та висновки за результатами наукового доробку Ю. Воробйова [8], Т. Ганзицької [10], А. Глуценко [11], М. Крупки [18], Л. Миргородської [21], А. Нестеренко [23], В. Роль та В. Сергієнко [27], Л. Сиволап [29], Н. Селюченко, З. Шмігельської [28], дозволяє нам стверджувати про відсутність єдиного колегіального бачення, певну невідповідність між правовою та фінансово-економічною ідентифікацією, суб'єктивним поєднанням структурних компонент системи для синтезу дефініції, наявність різних концепцій та парадигм побудови її лінгвістичної наукової матриці, багатогранні та багатоаспектні категоріальні висновки. Доцільно розширити науковий пошук аналізом праць О. Орлюка, який підкреслює багатогранність дефінітивної суті категорії фінансова система: «це сукупність фінансових інститутів, що сприяють утворенню та використанню фондів коштів для здійснення фінансової діяльності держави, яка є системою органів державної влади та місцевого самоврядування, як і здійснюють у межах своєї компетенції керівництво фінансовою діяльністю держави та підприємств, установ, організацій, що беруть у ній участь. Науковець у своїй праці зазначає про визначення зазначеної категорії через «сукупність державних фінансів, фінанси суб'єктів господарювання, міжнародні фінанси» [25, с. 15]. Вчений визначає систему за допомогою інклюзивних ознак фінансового середовища. Виокремлює інституціональність та положення публічних фінансів, а саме фінансового права, як екстраактивності зазначеної фінансово-правової категорії. На наше глибоке переконання означення фінансової системи через її структуру не охоплює її суть достатньо.

Виходячи з наукових досліджень, Н. Кравчук стверджує: «фінансова система держави за змістом – це об'єктивне відображення форм і методів використання фінансів у державі і суспільстві, тоді як за формою – це сукупність функціональних елементів, що визначають її внутрішню структуру. Структура фінансової системи визначається, значною мірою, типом і моделлю економічної системи і, в значній мірі залежать від: суспільного устрою; характеру та масштабів

діяльності держави; методів та ступеня втручання держави в економіку; типу соціальної політики; характеру міжнародної діяльності; історичних тенденцій та рівня демократизації суспільства. Словом, є підстави стверджувати, що характер організації, структура і довершеність фінансової системи, механізм її функціонування виступають свого роду індикатором економічного розвитку держави та добробуту народу» [17]. Погоджуємося з макрофінансовим значенням фінансової системи для розвитку суспільства, особливо його економічної компоненти. Авторське бачення економічної компоненти фінансової науки через її позиціонування, як сукупності макрофінансових індикаторів, актуалізує роль фінансового аналізу в системі управління процесами на макрорівні, але не дозволяє в цілому визначити суть фінансової системи як дефініції в науковому фінансово-правовому середовищі.

На думку П. Юхименко, В. Федосова, Л. Лазебник: фінансова система – сукупність урегульованих фінансово-правовими нормами окремих ланок фінансових відносин і фінансових установ (інституцій), за допомогою яких формуються, розподіляються і використовуються централізовані й децентралізовані фонди фінансових ресурсів і грошових засобів [33]. Вчені стверджують про правову основу як основний преміс фінансової концепції. Вдалим є імплементація основних ознак «фінансів» в лінгвістичну наукову матрицю «система», що дозволяє здійснювати широке коло досліджень та систематизацію актуальних знань.

М. Артус підтримує бачення основної течії українських фінансистів-науковців та визначає фінансову систему як сукупність відокремлених, але взаємопов'язаних сфер і ланок фінансових відносин, які здійснюють процес формування фінансових ресурсів, їх розміщення і використання та керовані певними органами [3]. Введення категорії фінансові ресурси є доречним, але не є зрозумілим терміном для широкого загалу суспільства. Використовується в професійних колах та, на жаль, не має однозначного трактування. Доцільно наголосити, що зазначені ресурси є фондами, які формуються під впливом розподільчих процесів. Отже, їх використання для пояснення фінансової системи може спричинити плутанину, особливо без системного розуміння фінансової науки. «Формування, розміщення і використання», на нашу думку, є дефінітивними ознаками «розподілу». Звідси випливає, на наше глибоке переконання, присутність дублювання фінансових явищ у визначенні М. Артуса.

Представниця львівської фінансової школи О. Коваленко стверджує, що «фінансова система – це комплекс фінансових підсистем, елементів та компонентів, які, взаємодіючи, утворюють нову інтегративну цілісність» [16]. У визначенні вченої

відсутній акцент на фінансових ознаках системи, що потребує подальших уточнень зазначеної дефініції. О. Стойко, Д. Дема доповнюють усталене універсальне визначення системи структурними особливостями: виділяють серед основних ланок фінансової системи державні фінанси, фінанси суб'єктів господарювання, міжнародні фінанси, фінансовий ринок, страхування [30]. О. Кириленко визначає фінансову систему як «сукупність окремих сфер фінансових відносин, які пов'язані між собою, їм притаманні централізовані або децентралізовані фонди грошових коштів, є відповідний апарат управління та правове забезпечення» [15, с. 17–18]. З позиції В. Кудряшова «це сукупність фінансових операцій, які проводяться суб'єктами фінансової діяльності з використанням певного фінансово-кредитного механізму» [19, с. 15]. Визначення є і дискусійними і вдалими, але не охоплює усіх сфер фінансової діяльності та відносин у суспільстві. Спричиняють виникнення неоднозначних умовиводів, які не дозволяють ідентифікувати фінансову систему та її межі.

Слушним визначенням, з нашої точки зору, є розуміння фінансової системи в науковому доробку А. Нестеренко, яка підкреслює, «що сучасна фінансова система – єдина, характеризується цілісністю складових її сфер і ланок, їх взаємозалежністю і взаємообумовленістю комплексу фінансових інститутів і відповідних їм правовідносин, уповноваженого суб'єкта, процедур здійснення фінансової діяльності, функціонування якого регулюється нормами права, що встановлюють юридичні засоби формування, розподілу та організації використання публічних грошових фондів» [23, с. 74]. Зазначене формулювання фінансової категорії з позиції публічного права є довершеним та науково цілісним.

Варто звернути увагу на науковий доробок зарубіжних науковців, які підтримують інституційні тенденції розвитку фінансової науки та пропагують «ринку основу фінансів». Актуалізація «управління», на відміну від українських наукових шкіл, відсутня. Доцільно зазначити про дискусійну присутність ототожнення фінансової системи з фінансовим апаратом у вітчизняних наукових працях. Відомий вчений Г. Шинасі пропонує власне бачення «фінансової системи» як сукупності засобів – фінансових інститутів і ринків, які є результатом еволюції соціальних замовлень і за допомогою яких здійснюються та впроваджуються фінансові рішення [2]. Показовим є тлумачення фінансової системи Г. Габбарта як системи «ринків та інститутів, які є посередниками між заощадниками та позичальниками» [9, с. 34]. Науковець спрощує розуміння категорії, яку ми досліджуємо, до рівня ринку фінансових послуг. Декомпозиція як метод виокремлення основних ознак дефініції є вдалими за умови від-

сутності втрати її іманентних ознак. Визначення С. Гурусами: «система, що спрямована на створення і забезпечення регулярного, гладкого, ефективного економічного зв'язку між вкладниками [13, с. 2]. Автор зупиняє увагу на функціональних ознаках та ринкових характеристиках фінансової системи, що відповідає фінансовій парадигмі західної фінансової науки, але не дозволяє описати зазначену категорію цілісно.

Об'єднання результатів наукових праць вчених дозволить сформувати максимально точно до реалій сьогодення визначення фінансової системи. Нашу думку поділяє І. Попов, який здійснив класифікацію основних парадигм щодо розуміння зазначеної дефініції, а саме виокремлює історичний, правовий, матеріальний, економічний, за внутрішньою будовою, організаційний, інституційний [26]. М. Бурбик, на основі досліджень доробку В. Опаріна, зазначає, що дану дефініцію «можна розглядати у двох інших зрізах, а саме: за змістовним (сутнісним) наповненням та інституційною будовою» [5]. Погоджуємося з вченим в частині актуалізації фондової, інституційної та посуб'єктної концепції розуміння зазначеної фінансової категорії. Але, наголошуємо на неоднозначності концепцій як окремих самостійних наукових систем. Фондова концепція не враховує динамічну складову фінансової діяльності, частково імплементує в понятійний апарат фінансові інститути, фіксує алгоритм розподілу фінансових ресурсів у вигляді константи, що суперечить природі фінансів. Інституційна концепція не враховує імпліцитні самоорганізовані системи як компоненти системи експліцитних інститутів, що охоплюють державні надходження та витрати, кредитну діяльність, грошовий обіг, фінансовий захист діяльності суб'єктів країни, зв'язки між інститутами тощо. Не достатньо комплексна посуб'єктна концепція, оскільки містить ознаки «органу-власника» з встановленим правом на певну діяльність чи об'єкт, що унеможливило вивчення фінансової системи через природу фінансів як явища та об'єкта вивчення фінансової науки. Близький за змістом висновок сформулювала Т. Латковська: «Покладання функцій на той чи інший орган держави чи зняття такої функції, так само як і надання права ведення діяльності відповідного виду, не може визнаватися об'єктивним критерієм» [20].

На наше глибоке переконання, для усунення негативних проявів наукової комплікації, необхідно вивчати фінансову систему та формувати її ключові парадигми за допомогою принципу наукової субсидіарності. Фінанси ототожнюють з динамічними процесами, а саме фінансовою діяльністю, яка володіє статусом правового супроводу, тобто в організованому суспільстві (наявність державних конструктів) для контролю

її якісних і кількісних характеристик трансформується в фінансові відносини. Вони ж є елементами публічного та приватного права, формують систему фінансово-правових відносин.

З позиції американських науковців-фінансистів Енга М.В., Ліса Ф.А. та Лоуренса Дж.М.: «фінанси – це «клей», який з'єднує багато різноманітних внутрішніх і міжнародних видів діяльності та процесів» [4]. Актуалізуємо цитату власним судженням щодо зазначеної дефініції: «фінанси – це кровоносна система суспільства, якою наявна «квартість» рухається від його власників до споживачів, а згодом повертається, з метою забезпечення життєздатності та розвитку соціуму».

Об'єктивність фінансів і фінансової системи беззаперечна. Це зумовлено формуванням держави, спеціалізації членів суспільства та грошових інструментів, які встановили нерозривний зв'язок з фінансовими явищами та дефініціями.

Доцільно констатувати, що категорія «фінансова система» може бути об'єктом наукового дослідження в умовах відсутності колегіально закріпленої відповідної дефініції, оскільки фінансові категорії є конфігурацією теоретичного опанування фінансовою наукою діяльності фізичних, юридичних осіб і держави.

Важливим у зазначеному процесі є вивчення макрофінансових індикаторів суспільства, а саме виявлення рівня і динаміки розвитку, якості фінансово-правової організації відносин, рівня функціональної погодженості, добробуту й фінансової незалежності членів соціуму. Показники ефективності функціонування фінансової системи засвідчують ефективність її функціонування, яка пов'язана з відношенням громадян до рішень органів державної влади та, як наслідок, ситуативна поведінка суб'єктів системи приводить до зміни державної політики тощо. Суспільство досить чутливо реагує на управлінські кроки державного управління. Отже, синергія «фінансового права» з «державними фінансами», відповідно до отриманих результатів дослідження, як представників правового і фінансового напрямку науки про фінанси, є показовим. Констатуємо, що фінансова система виступає за допомогою макрофінансового аналізу визначальним відзеркаленням ефективності діяльності фізичних, юридичних осіб і держави. Як зазначає Н. Кравчук: «фінансова система держави, з одного боку, є відображенням форм і методів конкретного використання фінансів в економіці, а з іншого – її структура та функціональні елементи визначаються, значною мірою, типом і моделлю економічної системи» [17].

Генезис макрофінансового аналізу ефективності функціонування фінансової системи – макроекономічний аналіз. Що свідчить про адаптивність та спорідненість основних індикаторів на макрорівні. Доречно наголосити на актуальності

вивчення бюджетної сфери, яка формує основні напрями розвитку економіки, відповідає за ефективність розподілу в суспільстві. За аналітичними висновками Міністерства фінансів України, дохідна частина Державного бюджету в 2023 році становила близько 2,7 трлн грн, на 49,5% перевищивши показник 2022 року. Необхідно підкреслити, що 0,4 трлн грн в цій сумі припало на іноземні гранти (у 2022 році за цим напрямом було сформовано більше доходів, на суму 0,5 трлн грн). Загалом Україна отримала від міжнародних партнерів у 2023 році фінансування на 42,5 млрд. доларів США, 27% з яких припало на грантову допомогу. Підвищення рівня надходжень в бюджеті дозволило покращити систему витрат, яка перебуває в державній компетенції, а саме на 48% до 4 трлн грн. Понад 1,3 трлн грн, відповідно в 1,5 рази зросла дефіцитність бюджетної сфери України в 2023 році [22]. Вважаємо дискусійним ЗУ «Про Державний Бюджет України на 2024 р.», а його виконання малоімовірним, що потребуватиме значних переглядів показників протягом бюджетного року. Показовим є рівень інфляції на позначці 5,1% у грудні 2023 року, а індекс споживчих цін у цей період зріс на 0,7% м/м. Це свідчить про зростання цін на 5,1%. Зокрема, річне зростання цін на продовольчі товари та напої становило 4%. Житлово-комунальні послуги подорожчали в 2023 році на 12,8% (через підвищення тарифів на електроенергію), пальне – лише на 2,7% [22].

Функціонування фінансової системи залежить від ефективності міжнародних фінансово-політичних відносин та узгодженості правових статусів суб'єктів підприємництва з країнами-партнерами. Відсутність злагодженої фінансово-правової політики на глобальних ринках спричинила торгівельний дефіцит в Україні, який стрімко розширився у 2023 році, адже за версією даних Державної митної служби України дефіцит зовнішньої торгівлі товарами в зазначений період часу становив 27,3 млрд. доларів США проти 15,3 млрд. доларів США у 2022 році [22]. Позитивним макрофінансовим показником є інфляція, яка завершила рік на позначці 5,1%, а НБУ припинив зниження облікової ставки, зберігши її на рівні 15% річних [22]. Фінансова система, завдяки міжнародній макрофінансовій допомозі, була забезпечена достатньою кількістю іноземної валюти, що нівелювало негативний ефект від стану платіжного балансу країни. Дозволило захистити фінансові ресурси громадян і підприємницьких структур.

Висновки. Виходячи з нашого теоретико-прикладного аналізу, доцільно підкреслити актуальність визначення основних положень фінансового середовища суспільства. Адже це дозволить сформувати основну парадигму щодо розуміння фінансової системи та макрофінансових індикаторів ефективності її функціонування. Необхідно,

на нашу думку, актуалізувати формування колегіального бачення зазначеної фінансової категорії в юридичних та економічних науках. Різні погляди на систему як складну фінансову компоненту суспільства, що постійно змінюється, сприяють відсутності консенсусу в державному управлінні фінансовою діяльністю.

За нашим переконанням уніфікація методології пізнання та аналітичного інструментарію матиме вагомий вплив на розвиток фінансово-політичної

суверенності українського суспільства, а в довготерміновій перспективі дозволить досягнути вагомих результатів на міжнародній арені. Адже макрофінансовий аналіз, особливо фінансової системи, є наукою про «зв'язки». Процеси цифровізації сучасної цивілізації та інтеграція країн в міжнародний простір, вимагають об'єднання зусиль закордонних і вітчизняних фінансистів-науковців для гармонізації фінансово-правових аспектів.

Література:

1. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary. Eleventh Edition. *Merriam-Webster*. 2003. 1664 p. URL: <http://www.merriamwebster.com/dictionary/system> (дата звернення: 12.08.2023).
2. Schinasi G. Safeguarding Financial Stability: Theory and Practice. Wash. : IMF, 2006. P. 40–42.
3. Артус М.М. Фінанси : навч. посібник. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. 198 с.
4. Богатирьов І.І. Становлення та розвиток міжнародних фінансів: генезис етапів. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2016. № 1. С. 11–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2016_1_3 (дата звернення: 12.08.2023).
5. Бурбика М.М., Солонар А.В., Уткіна М.С. Підходи до визначення поняття «фінансова система» в Україні та зарубіжних країнах. *Право і суспільство*. 2016. № 4(2). С. 159–164.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
7. Веремєєва О.Р., Лісовська В.С., Польщикова А.В. Поняття та зміст фінансової системи в контексті фінансового права України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 386–389. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-11/97>
8. Воробйов Ю.М., Ворошило В.В. Фінанси домашніх господарств у фінансовій системі держави : монографія. Сімферополь : ВД «АРИАЛ», 2013. 232 с.
9. Габбард Р. Глен. Гроші, фінансова система та економіка : підручник / пер. з англ. ; наук. ред. пер. М. Савлук, Д. Олесевич. Київ : КНЕУ, 2004. 889 с.
10. Ганзицька Т.С. Сучасне розуміння поняття та структури фінансової системи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 5. С. 48–50. URL: http://sej.org.ua/5_2016/15.pdf
11. Глущенко А.С. Фінанси : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2014. 440 с.
12. Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устинко О.А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т. Т. 2 / за ред. С.В. Мочерного. Львів : Світ, 2006. 568 с.
13. Євроінтеграційний розвиток фінансової системи України / за ред. І.Я. Чугунова. Київ : Акад. фін. упр., 2009. 471 с.
14. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. 4-те вид., випр. та доп. Київ : «Знання», 2002. 566 с.
15. Кириленко О.П. Фінанси (теорія і вітчизняна практика) : навч. посіб. Тернопіль : Астон, 2002. 212 с.
16. Коваленко О. Розвиток фінансової системи України в умовах глобалізаційних процесів : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2014. 252 с.
17. Кравчук Н. Фінансова система держави: теоретична концептуалізація та проблеми структурування. *Світ фінансів*. 2006. Вип. 3(8). С. 81–89.
18. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. Львів : Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. 608 с.
19. Кудряшов В.П. Фінанси. Херсон : Олді-плюс, 2002. 352 с.
20. Латковська Т.А. Поняття та структура сучасної фінансової системи України *Право та державне управління*. 2011. № 1. С. 64–68.
21. Миргородська Л. Фінансові системи зарубіжних країн. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 240 с.
22. НАБУ. Макроекономічний аналіз на 29 січня 2024 року. URL: <https://nabu.ua/ua/makroekonomichniy-analiz-na-29-sichnya-2024-roku.html>
23. Нестеренко А.С. Визначення «фінансової системи» та її структурний склад. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція*. 2013. № 6-3. Т. 1. С. 72–75.
24. Нестеренко А.С. Фінансова система України: правова характеристика та законодавче регулювання : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2014. 455 с.
25. Орлюк О.П. Фінансове право. Академічний курс : підручник. Київ : Вища школа, 1993. 303 с.
26. Попов І.В. Проблемні аспекти забезпечення стабільності фінансової системи України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 11. С. 77–80.
27. Роль В., Сергієнко В., Попова С. Фінансове право : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2011. 392 с.
28. Селюченко Н., Шмігельська З. Управління фінансовою системою України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Проблеми економіки та управління*. 2012. № 725. С. 366–371.
29. Сиволап Л.А. Сучасний стан фінансової системи в Україні. *Економіка: реалії часу*. 2016. № 3(25). С. 50–55.
30. Стойко О.Я., Дема Д.І. Фінанси : навч. посіб. 2-ге вид., стер. Київ : Алерта, 2017. 432 с.
31. Філософський словник / за ред. В.І. Шинкарука. Київ : Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.

32. Фінанси в трансформаційній економіці України : навч. посібник / за ред. д.е.н., проф. М.І. Крупки. Львів : Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007. 614 с.
33. Юхименко П.І., Федосов В.М., Лазебник Л.Л. та ін. Теорія фінансів : підручник / за ред. проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 576 с.

References:

1. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary (2003) Eleventh edition, Merriam-Webster, 1664 p. Available at: <http://www.merriamwebster.com/dictionary/system>. (accessed August 12, 2023).
2. Schinasi G. (2006) Safeguarding Financial Stability: Theory and Practice. Wash.: IMF, pp. 40–42.
3. Artus M. M. (2005) *Finansu* [Finance]. Kyiv: VYU, 198 p. (in Ukrainian)
4. Bogaturyov I. I. (2016) Stanovlennya ta rozvutok mighznarodnuh finansiv: genezus etapiv [Formation and development of international finance: genesis of stages]. *Visnuk sotsialno ekonomichnuh doslidzheny – Herald of socio-economic research*, no. 1, pp. 11–18. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2016_1_3
5. Byrbuka M. M., Solonar A. V., Utkina M. S. (2016) Pidhodu do vuznachennya "finansova sistema" v Ukraini ta zarybiznuh krainah [Approaches to defining the concept of "financial system" in Ukraine and foreign countries]. *Pravo i suspilstvo – Law and society*, no. 4(2), pp. 159–164.
6. Bysel V. T. (2002) *Velukuy tlymachmuy slovnuk sychasnoi ukrainskoi movu* [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv: Irpin: VTF "Peryn", 1440 p. (in Ukrainian)
7. Veremeyeva O. R., Lisovska V. S., Polshchukova A. V. (2021) Ponattya I zmist finansovoi systemu v konteksti finansovogo prava Ukrainu [The concept and content of the financial system in the context of the financial law of Ukraine]. *Yuruduchnuy naukovuy elektronnyy zshyrnal – Legal scientific electronic journal*, no. 11, pp. 386–389. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-11/97>
8. Vorobiov Yu. M., Voroshylo V. V. (2013) *Finansy domashnikh gospodarstv u finansovii systemi derzhavy* [Finance of households in the financial system of the state]. VD "ARIAL". (in Ukrainian)
9. Savlyk M., Olesnevitch D. (2004) *Groshi, finansova sistema ta ekonomika* [Money, financial system and economy]. Kyiv: KNEU, 889 p. (in Ukrainian)
10. Hanzyska T. S. (2016) Suchasne rozuminnia poniattia ta struktury finansovoi systemy [Modern understanding of the concept and structure of the financial system]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal*, no. 5, pp. 48–50. Available at: http://lsej.org.ua/5_2016/15.pdf.---11
11. Hlushchenko A. S. (2006) *Finansy* [Finance]. Lviv: Mahnoliia 2014. (in Ukrainian)
12. Motchernuy S. V., Larina Ya. S., Ustunko O. A. (2006) *Ekonomichnuy entsuklopeduchnuy slovnuk* [Economic encyclopedic dictionary]. Lviv: Svit, no. 2, 568 p. (in Ukrainian)
13. Chygynova I. Ya. (2009) *Yevrointegratsiynuy rozvutok finansovoi systemu Ukrainu* [European integration development of the financial system of Ukraine]. Kyiv: AFU, 471 p. (in Ukrainian)
14. Zagorodnuy A. G., Voznyuk G. L., Smovgghenko T. S. (2002) *Finansovuy slovnuk* [Financial dictionary]. Kyiv: "Znanya", 566 p. (in Ukrainian)
15. Kurulenko O. P. (2002) *Finansu (teoriya I vitchuznyana praktuka)* [Finance (theory and domestic practice)]. Ternopil: Aston, 212 p. (in Ukrainian)
16. Kovalenko O. *Rozvutok finansovoi systemu Ukrainu v umovach globalizatsiynuch protsesiv* [Development of the financial system of Ukraine in the conditions of globalization processes]: dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.08 – PhD diss, Lviv, 252 p. (in Ukrainian)
17. Kravchuk N. (2006) Finansova sistema derghavu: teoretichna kontseptyalisatsia ta problem strykturyvannya [Financial system of the state: theoretical conceptualization and problems of structuring]. *Svit finansiv – The world of finance*, vol. 3(8), pp. 81–89.
18. Krypka M. I. (2001) *Finansovo-kredutnuy mehanizm innovatsiynogo rozvutky ekonomiku Ukrainu* [Financial and credit mechanism of innovative development of the economy of Ukraine]. Lviv: VT LNU. (in Ukrainian)
19. Kydrashov V.P. (2002) *Finansu* [Finance]. Kherson: Oldyi-plyus, 352 p. (in Ukrainian)
20. Latkovska T. A. (2011) Ponattya ta stryktura sychasnoi finansovoi systemu Ukrainu [The concept and structure of the modern financial system of Ukraine]. *Pravo ta derzgvane upravlinnya – Law and public administration*, no. 1, pp. 64–68.
21. Myrhorodska L. (2003) *Finansovi systemy zarubizhnykh krain* [Financial systems of foreign countries]. Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury. (in Ukrainian)
22. NABU. Makroekonomichnuy analiz na 29 sichnya 2024 roky [NABU Macroeconomic analysis for January 29, 2024]. Available at: <https://nabu.ua/ua/makroekonomichniy-analiz-na-29-sichnya-2024-roku.html>
23. Nesterenko A. S. (2013) Vyznachennia "finansovoi systemy" ta yii strukturynyi sklad [Definition of "financial system" and its structural composition]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Yurysprudentiia – Scientific Bulletin of the International Humanities University. Ser.: Jurisprudence*, no. 1(6-3), pp. 72–75.
24. Nesterenko A. S. (2014) *Finansova sistema Ukrainu pravova charakterustuka ta zakonodavche regulyvannya* [Financial system of Ukraine: legal characteristics and legislative regulation]: dys. ... d-ra. yurud. nauk: 12.00.07. Odesa. (in Ukrainian)
25. Orlyuk O. P. (1993) *Finansove pravo* [Finance law]. Kyiv: Vushcha shk., 303 p.
26. Popov I. V. (2012) Problemi aspektu zabezpechennya stabilnosti finansovoi systemu Ukrainu [Problematic aspects of ensuring the stability of the financial system of Ukraine]. *Investutsii: praktuka ta dosvid – Investments: practice and experience*, no. 11, pp. 77–80.

-
27. Rol V., Serhiienko V., Popova S. (2011) *Finansove pravo* [Financial law]. Kyiv: TsUL. (in Ukrainian)
 28. Seliuchenko N., Shmihelska Z. (2012) Upravlinnia finansovoiu systemoiu Ukrainy [Management of the financial system of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnik" – Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic"*, no. (725), pp. 366–371.
 29. Syvolap L. A. (2016) Suchasnyi stan finansovoi systemy v Ukraini [Current state of the financial system in Ukraine]. *Ekonomika: realii chasu – Economy: the realities of time*, no. (3(25)), pp. 50–55.
 30. Stoyko O. Ya., Dema D. I. (2017) *Finansu* [Finance]. Kyiv: Alerta, 432 p. (in Ukrainian)
 31. Shunkaryk V. I. (1986) *Filosofskiy slovnuk* [Philosophical dictionary]. Kyiv: Golov. red. URE, 800 p. (in Ukrainian)
 32. Krypka M. I. (2007) *Finansu v transformatsiyniy ekonomitsi Ukrainu* [Finances in the transformational economy of Ukraine]. Lviv: Publishing Center of Ivan Franko National University of Lviv, 614 p. (in Ukrainian)
 33. Yukhymenko P. I., Fedosov V. M., Lazebnyk L. L. et al. (2010) *Teoriia finansiv* [Finance theory] / Fedosov V.M., Yurii S.I. (Eds.). Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury. (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 08.03.2024 р.